

کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی

www.ketab.ir

مؤلف:

ناجی فرحانی صدر

عضو جامعه مهندسان شهرساز ایران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه: فرحانی صدر، ناجی، ۱۳۵۸ -

عنوان و نام پدیدآور: کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیر رسمی /مؤلف ناجی فرحانی صدر.

مشخصات نشر: اهواز: پژوهندگان راه دانش، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۳۰۰ ص.

شابک: ۴-۲۹۵-۳۴۵-۶۰۰-۹۷۸-۳۵۰۰۰۰ ریال.

وضعیت فهرست نویسی: قیفا

یادداشت: کتابنامه: ص ۲۹۳.

موضوع: Suburban life

موضوع: حومه‌نشینی و حاشیه‌نشینی

موضوع: حومه‌نشینی و حاشیه‌نشینی -- ایران

موضوع: Suburban life -- Iran

موضوع: Quality of life-- Iran

موضوع: کیفیت زندگی -- ایران

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۴۹۰/ف۴ HT۳۵۱

رده بندی دیسی: ۳۰۱

شماره کتابخانه ملی: ۵۱۶۶۰۵۸

انتشارات شومندگان راه دانش

ناشر: پژوهندگان راه دانش

شماره نشر: ۱۲۷۵

نام کتاب: کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیر رسمی

مؤلف: ناجی فرحانی صدر

تیراژ: ۱۰۰۰

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

چاپ: ترنگ

صفحه آرای: پژوهندگان

سایز: وزیری

شابک: ۴-۲۹۵-۳۴۵-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

حق چاپ و نشر محفوظ است.

طبق قانون حقوق نویسندگان و مصنفان هرگونه کپی برداری به هر روش پیگرد قانونی دارد.

تهران: خیابان آذر شمالی، ساختمان بعثت، طبقه سوم ۶۶۱۳۰۵۵۴ - ۹۱۲۸۸۸۴۹۶۹

اهواز: خیابان نادری شرقی، نبش خیابان کریمی خراط ۳۲۲۱۹۲۰۲ - ۳۲۲۰۲۸۰۲ - ۹۱۶۱۱۸۵۱۱۸

فهرست

مقدمه.....	۱۳
فصل اول: مفاهیم نظری.....	۱۷
مقدمه.....	۱۹
مبانی و معیارهای کیفیت زندگی شهری.....	۲۱
مفاهیم بنیادین.....	۲۱
مفهوم کیفیت زندگی.....	۲۲
مفهوم کیفیت زندگی.....	۲۴
کیفیت زندگی شهری.....	۲۸
مدیریت شهری و کیفیت زندگی.....	۳۲
رویکردهای پایه.....	۳۷
دلایل و ضرورت توجه.....	۳۸
آغاز شکل‌گیری کیفیت زندگی شهری.....	۴۴
معیارها و شاخص‌ها.....	۴۹
شاخص‌های عینی و ذهنی.....	۴۹
جمع‌بندی شاخص‌ها.....	۵۷
سکونتگاه‌های غیررسمی (حاشیه‌نشینی).....	۶۳
تعاریف سکونتگاه‌های غیررسمی (حاشیه‌نشینی).....	۶۳
اسکان و حاشیه‌نشینی.....	۷۱
انواع حاشیه‌نشینی.....	۷۴
اصطلاح سکونتگاه‌های غیررسمی (حاشیه‌نشینی).....	۷۵
نگاهی به رشد سریع شهرنشینی و گسترش حاشیه‌نشینی در جهان.....	۷۷
مهاجرت و انواع آن.....	۸۱

۸۸	چگونگی شکل‌گیری و استقرار در سکونتگاه‌های خودرو
۹۰	بیان نظریه‌ها پیرامون سکونتگاه‌های غیررسمی (حاشیه‌نشین)
۹۴	دیدگاه لیبرالی
۹۶	دیدگاه اقتصاد سیاسی فضا
۹۹	دیدگاه فلسفه سیاسی
۱۰۰	نظریه اجتماعی
۱۰۱	دیدگاه‌های نظری برخورد با سکونتگاه‌های غیررسمی
۱۰۱	دیدگاه رادیکالی (موافق با تغییرات بنیادین)
۱۰۲	دیدگاه لیبرالی
۱۰۲	دانیل لرنر
۱۰۴	چارلزی. ا. ترنر
۱۰۶	آل. جی. ایرم
۱۰۶	دیدگاه انسان‌گ
۱۰۷	دیدگاه مدیریتی را امورسی
۱۰۷	راهبردی به نام توانمندسازی
۱۰۹	ویژگی‌های مناطق حاشیه‌نشین
۱۰۹	خصوصیات کالبدی سکونتگاه‌های خودرو
۱۱۶	ویژگی‌های بهداشت حاشیه‌نشین‌ها
۱۱۷	ویژگی‌های خدمات اجتماعی و رفاهی حاشیه‌نشین‌ها
۱۱۸	ویژگی‌های آموزشی حاشیه‌نشین‌ها
۱۱۹	خصوصیات اقتصادی و اجتماعی سکونتگاه‌های خودرو
۱۲۵	موقعیت سکونتگاه‌های غیررسمی (حاشیه‌نشین)
۱۲۷	جمع‌بندی

فصل دوم: تجارب ملی و بین‌المللی ۱۲۹

۱۳۱	مقدمه
۱۳۲	کشورهای توسعه‌یافته
۱۳۳	هلند

۱۳۷		کانادا و آمریکا
۱۵۱		کشورهای در حال توسعه
۱۵۲		ترکیه
۱۵۸		سنگاپور
۱۶۶		ایران
۱۶۹		سیاست‌ها و تجربیات در برخورد با سکونتگاه‌های غیررسمی
۱۶۹		ارزیابی سیاست‌های عمومی و برنامه‌ریزی‌های شهری
۱۷۰		نواقص و معایب سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های گذشته و حال
۱۷۲		جمع‌بندی
۱۷۵		فصل سوم: سکونتگاه‌های غیررسمی بندر ماهشهر
۱۷۷		مقدمه
۱۸۰		ویژگی‌های جمعیت ساختاری
۱۸۳		تراکم جمعیت
۱۸۴		ساختار جنسی و سنی جمعیت
۱۸۴		ساختار جنسی
۱۸۵		ساختار سنی
۱۸۷		ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی
۱۸۷		تحصیلات و توانمندی‌های عمومی مردم
۱۸۸		قومیت
۱۸۸		ساختار اشتغال و بیکاری
۱۹۰		نرخ اشتغال
۱۹۱		نوع اشتغال
۱۹۳		نرخ بیکاری
۱۹۴		ویژگی‌های کالبدی
۱۹۴		برخورداري واحدهای مسکونی از سند
		بررسی الگوی ساخت و کیفیت واحدهای مسکونی برحسب نوع مصالح مورد
۱۹۷		استفاده و شیوه‌های ساخت

۱۹۷	الگوی ساخت و ساز
۱۹۸	مصالح ساختمانی
۲۰۰	قدمت ساختمان واحدهای مسکونی
۲۰۱	فضای باز واحدهای مسکونی
۲۰۲	بررسی تراکم‌های مسکونی، مساحت و زیربنای واحدهای مسکونی
۲۰۲	تراکم خالص و ناخالص مسکونی
۲۰۶	تعداد واحدهای مسکونی با مساحت کمتر از ۵۰ مترمربع
۲۰۸	بررسی تسهیلات موجود در واحدهای مسکونی
۲۱۰	بررسی زیرساخت‌های مسکن
۲۱۲	امکانات رفاهی موجود در واحدهای مسکونی
۲۱۳	برخورداری واحدهای مسکونی از پروانه ساختمانی
۲۱۵	تعمیر مسکن
۲۱۷	جمع‌بندی

فصل چهارم: کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیر رسمی بندر ماهشهر

۲۲۱	مقدمه
۲۲۳	نوع تحقیق و روش آن
۲۲۴	انواع تحقیق بر اساس هدف
۲۲۵	انواع تحقیق بر اساس ماهیت و روش
۲۲۸	جامعه و نمونه آماری
۲۳۱	تعاریف و مفاهیم
۲۳۱	نمونه و رابطه آن با جامعه آماری
۲۳۲	شیوه‌های نمونه‌گیری
۲۳۲	تعاریف شیوه‌های نمونه‌گیری
۲۳۴	اندازه نمونه و عوامل مؤثر در تعیین آن
۲۳۶	روش‌ها و ابزارهای گردآوری داده‌ها و اطلاعات
۲۴۰	روایی یا اعتبار (VALIDITY)
۲۴۳	

۲۴۵	پایایی
۲۴۶	متغیرها
۲۴۷	روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۲۴۷	اهمیت شاخص‌ها
۲۵۲	رضایت‌مندی از شاخص‌های کیفیت زندگی شهری
۲۵۳	تحلیل توصیفی
۲۶۰	تحلیل استنباطی
۲۷۵	آزمون فرضیه
۲۷۷	جمع‌بندی یافته‌ها
۲۸۵	بررسی سؤالات
۲۸۵	پیش‌پرسش اصلی
۲۸۶	پرسش‌های فرعی
۲۸۹	تحلیل فرضیه
۲۸۹	بررسی نحوه تحقق اهداف
۲۹۳	منابع

مفهوم کیفیت زندگی یا QOL¹ بیش از چند دهه است که مورد تأکید و بررسی اندیشمندان رشته‌های مختلف علمی قرار گرفته است و شاخص‌های متعدد و گاه حتی متضادی برای آن مطرح شده است. با توجه به اینکه کیفیت زندگی مفهومی چندبعدی و میان‌رشته‌ای می‌باشد، از دیدگاه‌های متفاوت و در طیف‌هایی گسترده نیز مورد بررسی قرار گرفته و می‌گیرد. برای مثال کیفیت زندگی بیماران جسمی و روانی، کیفیت زندگی معلولین، کیفیت زندگی سالمندان، کیفیت زندگی کودکان، کیفیت زندگی شهری و ... که هر کدام می‌توانند به شکل‌هایی بسیار جزئی‌تر همچون کیفیت زندگی مبتلایان اسکیزوفرنی، کیفیت زندگی بیماران پیوند اعضا، کیفیت زندگی سالمندان خانه‌های سالمندی، کیفیت زندگی کودکان یتیم‌خانه‌ها، کیفیت زندگی شهروندان ساکن در حاشیه شهر و بسیاری از ابعاد مشابه و متفاوت دیگر مورد بررسی قرار گیرد.

سلامتی جسمانی و روانی، یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار و بخش جدائی‌ناپذیر آن برای شکوفایی و ارتقاء وضعیت زندگی است، به عبارت دیگر حفظ و ارتقاء سطح سلامت، پیش‌نیاز امر حرکت و اقدام در راستای برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و اجتماعی می‌باشد.

هر جامعه زمانی از پویایی و نشاط لازم برخوردار خواهد بود که شهروندان آن از سلامت جسمانی و روانی مطلوب برخوردار گردند. تا دهه ۱۹۵۰ میلادی در اکثر کشورهای دنیا افزایش تولید و بالا بردن سطح تکنولوژی هدف اصلی بود، اما در کنار این موارد با وجود افزایش سطح رفاهی در جوامع، مشکلاتی مانند آلودگی‌های زیست‌محیطی و آسیب‌های اجتماعی (برهکاری جوانان و نوجوانان، طلاق و

از هم پاشیدگی ساختار خانواده، بیماری‌های روانی و ... به شدت سلامت جوامع و ساکنان آن‌ها را به مخاطره انداخته و نگرانی‌های روزافزونی به وجود آوردند.

در این زمان بسیاری از دانشمندان علوم اجتماعی و علوم انسانی به نقد و ارزیابی اهداف رشد و توسعه اقتصادی در کشورهای پیشرفته و صنعتی پرداخته و بر اولویت هدف‌های اجتماعی توسعه و کیفیت خدمات و کالاها و ضرورت تناسب آن‌ها با نیازها و شرایط زندگی مردم تأکید ورزیدند، بدین ترتیب نگرش انسانی و جامعه‌شناسانه درباره کیفیت زندگی به قلمرو ادبیات توسعه، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های کلان کشورهای پیشرفته و به‌ویژه کشورهای اروپای غربی وارد شد.

رشد بالای شهرنشینی در طی دو قرن اخیر و همچنین افزایش نقاط شهری در سطح دنیا مفهوم کیفیت زندگی شهری را به‌طور گسترده‌ای مورد توجه اندیشمندان برنامه‌ریزی شهری و مسائل و معضلات شهری قرار داده‌است (هال، ۱۳۸۱: ۲۱).

جهت توسعه و بالا بردن سطح کیفیت زندگی در سراسر دنیا، سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان بهداشت جهانی در طول سال‌های گذشته برنامه‌ها و فعالیت‌های فراوانی را به انجام رسانده‌اند.

ایران نیز با وجود اینکه کشوری آسیایی و در حال توسعه بوده و هست، از رشد بالایی در زمینه درصد جمعیت شهری و همچنین تعداد شهرها برخوردار است به گونه‌ای که در سال ۱۳۸۰ جمعیت شهرنشین کشور به ۶۵.۱ درصد جمعیت و تعداد نقاط شهری به ۸۸۹ نقطه شهری افزایش یافته است (رهنمایی و شاه‌حسینی، ۱۳۸۳: ۲۸)؛ و چنین رشدی قطعاً بیانگر لزوم توجه بیشتر به وضعیت زندگی شهرنشینان و بررسی و شناخت مشکلات آنان است.

در این کتاب سعی شده تا علاوه بر گردآوری ادبیاتی مرتبط با سکونتگاه‌های غیررسمی و موضوع کیفیت زندگی شهری شامل تعاریف مختلف، دیدگاه‌ها، ارزیابی‌ها و شیوه‌های سنجش متفاوت، عوامل مؤثر و تحقیقات انجام شده، اقدام به طراحی الگوی نظری از عوامل مؤثر بر این موضوع در سطح شهر بندر ماهشهر نموده و در نهایت با جمع‌آوری داده‌های معتبر این الگو مورد آزمون قرار گیرد.